

hias · ombruk

Tips for å spare penger og miljø

Kjøp brukt

Fiks og reparerer

Loppis er poppis

REDESIGN

side 10

**Cheap
chic**

side 7

**Smarte
byggematerialer**

Gaver som varer

side 19

Hias og ombruk

Med denne avisen ønsker vi å gi deg noen eksempler på hvordan produkter kan gis et lengre liv, - til inspirasjon og ettertanke! Vi kaller det ombruk, og i praksis dreier det seg om å sørge for at ting du ikke lenger har bruk for, blir brukt om igjen istedenfor å ende som avfall.

Noen ting kan brukes om igjen som de er, noen ting må repareres, mens andre ting kan redesignes for å gis et nytt liv. Det finnes mange mennesker som gjør en super innsats for ombruk, og noen av dem presenterer vi i denne avisa.

Ombruk er lurt! Det gjør at behovet for å kjøpe nye ting blir mindre. Vi sparer energi og råvarer, og det blir mindre avfall. Vi har som kjent bare én jordklode å ta av. I tillegg kan du spare penger ved å bruke om igjen eller reparere istedenfor å kjøpe nytt.

Skal du først kjøpe noe nytt, kjøp kvalitet. Da øker du sannsynligheten for at produktet får et langt liv.

Selv om det aller meste kan brukes om igjen, inneholder noen ting farlige stoffer som gjør at de egner seg best til avfall. Ødelagte elektroniske produkter og farlig avfall vil vi derfor ha til gjenvinningsstasjonen, for å gi det en forsvarlig håndtering videre. Det er hensynet til sikkerhet og miljø som gjør at disse produktene må behandles spesielt.

God opplevelser gir gode minner som varer lenge. Snart er det jul. Hva med å gi opplevelser i gave istedenfor ting? På side 19 finner du ideer.

Grethe Olsbye
renovasjonssjef

Utgiver: Hias IKS, Postboks 4065, 2306 Hamar
Tlf: 62 54 37 00 • E-post: post@hias.no
Internett: www.hias.no • facebook.com/hiasiks

Ansvarlig redaktør: Grethe Olsbye

Redaktør/skribent/fotograf/layout: Karine Bogsti

Forsidefoto: Hos Opp og Nede i Hamar med Laila Rindal (redesigner) og Roy Rindal som fotomodeller

Utgis til husstander i Hamar, Løten, Ringsaker og Stange

Avisa trykkes på papir som er 100% resirkulert, og hos et svanemerket trykkeri (Flisa trykkeri)

Det fine med skattejakt

- Det er mye god kvalitet på gamle ting, sier Eli Arnkvern Bryhni. Hun har funnet mange unike skatter på loppemarkeder og nett, og også fått noen i arv. Det har spart både henne og miljøet for utgifter.

Kjøkkenet til Eli er moderne, lyst og hyggelig. Det har peis, og like inntil står en fin, gammel, stofftrukket sofa. Den hadde gjort nytta si sist på en terrasse til en onkel og tante, før den kom til Romedal. En voksen og husets to unger får plass i den. Den har eget lene til hodet. Eli liker sittekomforten.

- Dette er yndlingsplassen i huset, sier hun.

Gjorde om innredningen

Kjøkkenbordet er nytt, men stolene, hvor kommer de fra?

- Stolene er fra besteforeldrene mine. De hvilte en generasjon hos foreldrene mine, før jeg tok de i bruk igjen. Jeg har trukket om setene et par ganger. Jeg liker de godt, og synes de passer inn i det moderne, sier Eli.

Kjøkkenet ser også nytt ut.

- Innredningen er fra 80- tallet. Vi brukte 5000 kroner på å lakke det om, satte på nye håndtak og benkeplater og løftet det opp, forteller Eli.

Det ble vesentlig billigere enn å kjøpe nytt.

Spert mange kroner

De har spert mye på å kjøpe brukt i stedet for nytt. En sofa ble kjøpt på

finn.no. En godstol med hvite skinnputer og et trekantet bord ble funnet på et loppemarked.

- Stolen er kjempegod å sitte i, og så lett. Jeg ga 50 kroner for den, og 50 kroner for bordet, forteller Eli.

En yogatime i Hamar resulterte i stuebordet.

- Det var et loppemarked like ved som vi stakk innom. Vi ga vel 200 kroner for det. Det er i heltre eik, noe som har vært fint når ungene har tegnet på det. Da er det bare å pusse det ned, og ha på voks, sier Eli.

Romedølen er kreativ, og hun liker å se mulighetene i ting hun kommer over. En puff som ble kjøpt på Ikea, har ekte pelssete. Kvaliteten tilsier at den koster en del. Den gang ei. Ei skinnjakke med fôr kjøpt på bruktsalg kan nemlig brukes til så mangt.

Å ta vare på ting

For noen år tilbake hadde Eli shoppestopp. I 1,5 år kjøpte hun ikke ett nytt klesplagg, kun brukt. Det på tross at av hun faktisk liker å shoppe.

- Det gikk helt fint, sier hun.

Forbruket hennes ble mindre. Det synes hun er bra. Hun får ikke forbruket i dagens samfunn til å gå opp med økende antall mennesker.

Ombruk

De fargerike glassene og skåla er kjøpt brukt, mens stolene har Eli arvet og trukket om selv et par ganger. Kjøkkeninnredningen er opprinnelig fra 80-tallet.

Hvis alle i verden skulle forbruke og produsere like mye ut av jordklodens ressurser som vi nordmenn gjør i dag, vil vi ifølge WWF måtte trenge 2,7 jordkloder. Vi har bare en klode å ta av. Jo mindre vi bruker av den, og jo mer vi gjenbraker, jo mer får også våre barn glede av den.

- Nå sier en at du er så flink til å kaste. Før sa en at du var så flink til å ta vare på ting. Jeg er lært opp til å ta vare på tingene, sier Eli.

Stolen og bordet kostet 100 kroner tilsammen. Eli har malt bordplaten, og lagt i et skinn som varmer.

Elis beste skattefunn

Det er en ting Eli kikker spesielt etter, enten hun er innom loppemarked i Norge, eller kommer forbi et marked i utland; - kjoler.

- Jeg er glad i gode stoffer. Bare kjenn på stoffet i denne vesten jeg har på meg, som er etter mormor. Det er noe helt annet enn mange av "ræl"-klærne som lages nå, sier hun.

«Høyens konfeksjon, Brumunddal» står det på merkelappen i en av kjolene hun har hengende. Andre er av nyere dato. Noen har blomster, andre mønster og atter andre er ensfargede ballkjoler. Kanskje har de bare vært på et par fester i sitt liv. Skrekken er å havne i selskap hvor en har likedan kjole. Mange liker heller ikke å gå i samme kjole på fest etter fest. Eli har kommet venner til unnsetning ved å låne ut sine. Hun leker med tanken om det kanskje kan bli til noe mer. Det er en kreativ dame som bor i Romedal.

Garasjesalg til glede for alle

I en hage i Ottestad var det yrende liv i høst. Tre familier gikk sammen om å selge det de ikke trengte mer, i god amerikansk stil.

- Det er ålreit å en gang i året gå gjennom det en har og kan kvitte seg med, sier Eileen Metzger.

- Folk elsker garasjesalg, og det blir flere og flere, sier Jessy Olsen. Sammen med Eileen og en familie til gikk de sammen om å arrangere garasjesalg en lørdag i slutten av september. Møbler, kjøkken-ting, bøker, klær, leker og snowboard var noe av det som var lagt ut for salg på gårdsplassen.

Fra et bord kom duften av nystekte sveler. Kaiya Olsen (10) reklamerte ivrig for svelene, stekte og løp innimellom til bordet med leker som hun skulle selge.

Det er tredje året på rad hvor Eileen og Jessy arrangerte garasjesalg. De har byttet på hvem sitt hjem de har det i. Den tredje familien de solgte for, var venner som akkurat hadde flyttet til Canada fra Ottestad, og ikke fikk med alt på flytte-lassen.

Vanlig i andre land

Jessy er opprinnelig amerikansk. Eileen er gift amerikansk og har bodd mange år utenlands.

- I Amerika og andre land som Hawaii, er garasjesalg mye mer vanlig enn i Norge. En går ut og treffer venner ved å gå på garasjesalg på lørdager. Der er folk ikke så opptatt av at alt skal være nytt og fint, forteller Eileen og Jessy.

Damene holder på tradisjonen med å reise rundt på bruksalg også i Norge. De har gjort mange varp. Slik har de spart lommeboka for store utgifter når det gjelder innredning.

Stuerent med bruksalg

Eileen ser at holdningene rundt bruksalg har endret seg siden hun reiste fra Norge som 20-åring. Hun tror neppe at de på hennes foreldres alder ville solgt tingene sine via garasjesalg på den tiden.

- Det ville være flaut om naboene skulle se at en solgte brukte ting, sier Eileen.

Nå har det derimot blitt stuerent å selge og handle brukt.

Moro for barna

Barna elsker garasjesalg. Kaiya har ryddet i lekene sine, og har eget bord hvor det hun ikke bruker ligger. Med parykk

og briller lager hun liv, og lokker folk til å kjøpe svelene hun steker og selger for 5 kroner.

Familiene selger hver sine ting. Erfaringen til damene er at jo mer ryddig og ordentlig ting er satt fram, jo lettere blir det solgt. Klær er vanskelig å selge.

- I statene selger klær mye bedre. Det skyldes nok at det er mer merkeklær der, tror Jessy.

Det er litt jobb med salget. Denne høsten brukte de 3,5 time på å forberede. Salget varte fra klokka 12 til 17. De selger ca. en tredjedel av tingene. Det gjenværende pakker de ned til neste år og forsøker å selge igjen.

- Vi er på jakt etter noen som kan ta imot det vi ikke selger. I statene var det ulike veldedige organisasjoner som gjorde det, sier Jessy.

Rikdom og glede

En blir ikke nødvendigvis rik av garasjesalg. Ca. 1000 kroner anslår damene at de tjener hver på en dag. Men barn og voksne har det gøy, og brukbare ting kommer til nytte til stor glede for miljøet. Og så er det en bonus til.

- Jeg orker ikke å ha alt i huset. Det er derfor ålreit en gang i året å gå gjennom det en har, og se hva en kan kvitte seg med, sier Eileen Metzger.

Slik lager du garasjesalg

- Arranger gjerne sammen med naboer/venner/familie
- Gode salgsdager er i helgene; lørdag og søndag
- Slutten av august til september er fin tid på høsten. Det er lurt å vente på bart føre og varme på våren
- Skjer det større arrangement som gjør at folk kjører forbi deg, kan det være salgsdagen å velge
- Unngå regnværsdager. Se an værmelding, og ha muligheten åpen noen helger. Men ikke avlys etter at du har invitert folk
- Spre informasjon om salget ditt. Sett opp en plakate, tips avisa og del på internett som Facebook/ Instagram/Twitter og www.hias.no
- Skilt der du skal ha salget
- Jo mer ryddig og systematisk ting er satt fram, jo bedre salg får du
- Det er hyggelig å bli møtt av saft/kaffe/kake
- Sett enkle priser (50,- heller enn 48,-), og tenk gjerne posesalg
- Husk å ha nok vekslepenger og evt. poser å bære i
- Vær hyggelig og imøtekommende mot dem som kommer
- Bestem på forhånd hva du skal gjøre med det som ikke selges (lagre, avertere på huskelappen.no/ Facebook, finn.no, levere til andre brukttaktører)

Musikken av lopper

Høst og vår er den store tida for loppemarkeder. Mange skjulte skatter finnes blant loppene. For lag og foreninger som arrangerer det, gir det en kjærkommen inntekt. I tillegg er det sosialt.

Hans Jørgen Olsen i Vang Musikforening med et par av de utallige lopper de solgte.

Første helga i høstferien legges tubaer, klarinetter og horn på hylla for medlemmene i Vang Musikforening. I stedet brettes ermene opp for det årlige loppemarkedet de har arrangert i et tiår.

I to dager er festlokalet Høyvang i Vang fylt av møbler, servise, bøker, radioer, lamper, klær, sko, ja alt en kan trenge i huset. Parkeringa utenfor er smekkkfull, og folk myldrer rundt i jakten på noe for akkurat dem.

- Vi hadde en gang en kar som møblerte hele leiligheta til sønnen som skulle flytte, med ting herfra. Det kostet ham 1000 kroner, forteller Hans Jørgen Olsen i foreninga.

Den gang solgte de også hvitevarer. Det har de sluttet med, både på grunn av tyngden ved håndtering og også eventuell brannfare.

Reiser og henter

I ett år har musikerne samlet lopper.

- Folk vet at vi har loppemarkedet. De ringer oss, og så reiser vi og henter, sier Olsen.

Tre dager før arrangementet, starter musikerne med å frakte tingene som er oppbevart på låven til en snill gardbruker. Så er det å rigge opp, før det braker løs. Ekstra liv blir det den timen de har posesalg på søndags ettermiddagen.

Sosialt og økonomisk

Jo flere timer en musiker jobber med loppemarkedet, jo billigere blir medlemskontingenten for ham eller henne. Det som blir til overs fra salget, går til innkjøp av instrumenter, noter, dirigenthonorar og lignende.

- Hadde vi ikke hatt loppemarkedet, måtte vi nok doble kontingenten, anslår Olsen.

Det er også en sosial side med å arrangere loppis.

- Vi har riktignok kaffepause på øvelsene, men når vi spiller, så får en ikke sagt så mye til hverandre. Det har vi bedre tid til her, sier Hans Jørgen Olsen.

Gjør brukt om til livsglede

I hagen på Prestrudsenteret i Hamar er det fint. I sommerhalvåret står stoler og bord ute, og en kan kikke på vann som sildrer mellom blomster og figurer. Fuglekasser er montert i trærne som også kan følges via tv-ene inne. Alt takket være bruksalg og frivillige ildsjeler.

Det kommer ei tid i livet da en ikke trenger alle tingene en har. På pleie- og omsorgssenteret på Prestrud stiller da både venneforeninga og Lions opp med en hjelpende hånd.

- Mange som flytter hit har ikke plass til alt de hadde fra før. Da kan de gi det til oss, eller be oss om å hente det. Det kan også være pårørende som ber oss om hjelp til å rydde i dødsbo, forteller Kjell Erik Andersen i Lions Club Storhamar.

I et kjellerrom på senteret settes møbler og store ting på vent til det årlige loppemarkedet i august. I andre rom er det allslags mindre ting. Det frister kjøpe-lystne når loppelagrene åpnes for salg på mandagskvelder. Ved resepsjonen er ei hylle fylt av glass, bøker, bilde og andre småting med selvbetjent salg.

- Til jul har vi egen julepyntsalg for alle som kommer innom. Det er populært, sier Andersen.

Overskudd til felles glede

Pengene som tjenes på bruksalg, deles mellom Prestrudsenteret, Kløverengas

venneforening og Lions Storhamar. Det kommer senteret til gode. Uteområdet er rustet opp med stoler, bord, planter og sildrende bekk med penger fra nettopp loppesalg.

- Inne i fuglekassene er det satt opp et lite kamera. Det er satt opp slik at alle kan få det opp på egen kanal på TV-en sin inne. Vi overfører også underholdning når det foregår her, slik at de som ikke

kommer seg ut av rommet kan se det innenfra, sier Andersen.

Også det kom i stand takket være bruksalg.

Lions bruker i tillegg overskuddspengene til nasjonale og internasjonale hjelpetiltak.

Ikke for tunge ting

Lions står for all innhenting og salg av lopper.

- Vi henter inn brukt fra hele området her. Vi er restriktive på hva vi tar, særlig tunge ting. De fleste av oss som jobber med dette er pensjonister, og det begrenser seg hvor tunge for eksempel kommoder vi bærer i trapper. Dessuten må vi ha plass på lageret, sier Andersen.

De har egen henger og traller til virksomheten. Men en ting mangler.

- Vi er på jakt etter ett sett bæreseler, så vi tar gjerne imot tips om det, sier Kjell Erik Andersen, en av ildsjelene bak bruksalg som gleder både lokalt og internasjonalt.

Lions Storhamar henter brukt fra hele området rundt dem, men er restriktive på hva det tar av tunge ting.

Cheap chic er HOT

Shabby chic-stilen er på vei ut av de norske hjem, men gjenbruk er fortsatt like trendy. Fargerike småmøbler, teak og salonger fra 50-tallet går unna hos butikken Oppe og Nede i Hamar.

Rundt år 2000 skjedde det noe med hjemmene våre. Brukt ble in. Helst skulle det være i duse farger som så litt slitt ut, og stilet med duftlys og blonderputer til. Nå er shabby chic-stilen på vei ut. Det skal fortsatt være billig og brukt, men det skal se mer unikt ut, og ha mer farge. Stikkordet er cheap chic (billig og kult).

- Det er fortsatt mye hvitt som folk her

på Hedmarken vil ha. Men nå begynner de mørke møblene å komme, og farger er også på vei tilbake. Teak er det store, hotte, forteller arbeidsleder Unni Torp i Mjøsankers butikk Oppe og Nede i Triangelgården.

Sofaer og stoler fra 50-tallet går også fort unna i butikken.

Attføring- og arbeidstreningsbedriften Mjøsanker restaurerer noen av møblene. Nå har de begynt å erstatte den hvite malingen med sterke farger som turkis, gul, lilla, grønn eller knall rød. Unge menn er blant kjøperne av for eksempel en kommode i knall farge.

- Møblene blir en fargeklatt som kan forvandle et helt rom, sier Torp.

Da butikken startet opp for rundt fem år siden, var det mange yngre kunder. Nå kommer også de eldre. Kundene kommer fra hele landet.

- En turist fra Trøndelag ble veldig glad over å få tak i et teakbord hos oss. Et finsk kunstnerpar som var innom, fylte opp hele bilen sin med ting før de kjørte hjem, forteller Unni.

Brukt har tatt opp konkurransen med møbler fra de store varehusene som Ikea.

- Når en kjøper brukt, kan en få et unikt møbel. Det gjør at en får en spennende stil, sier Unni Torp.

Vinn-vinn med ombruksarbeid

Ombruk gjør at ting kan brukes lenger. Hos Mjøsanker bidrar det også til å finne ut hva arbeidshender kan brukes til videre.

Med sandpapir, maling og knotter blir det nytt liv i en kommode på verkstedet ikke langt fra sykehuset i Hamar. Den som gir den nytt liv, er en som av ulike årsaker har havnet utenfor arbeidslivet. Oppussinga er en del av det å finne ut hva en skal gjøre videre.

- Hos oss får den enkelte testet hvor mye, og hva en klarer å gjøre over tid, forteller arbeidsleder Odd B. Hauge i Mjøsanker.

Noen er der litt over en måned, andre opp til ett år. Strikking, omsøm og redesign av tøy er også en av aktivitetene som foregår i samme bygg. I tillegg har de støping og dekorering av lys og innramming der.

Det de lager, selges i butikken Oppe og Nede. Butikken drives også av Mjøsanker som et tiltak hvor en kan prøve seg i butikk og få praksis attpå. Mjøsanker AS eies av de fire kommunene Hamar, Ringsaker, Stange og Løten i tillegg til Hedmark fylkeskommune.

Mjøsanker bruker oppussing av møbler som en aktivitet for å få folk tilbake i jobb, forteller arbeidsleder Odd B. Hauge.

Det koster å holde hus vedlike; male, bytte vinduer, isolere, skifte tak. Ofte kan en spare mer ved å ta vare på det gamle enn å bytte til nytt.

Spar ved å ta vare på huset

Råte og mugg er enhver huseiers skrekk. Det tar knekken på både bygningsmasse og inneklima. Noe skjedde etter at en begynte å masseprodusere hus rundt 1950-60-tallet.

- Det er stor forskjell på kvaliteten på hus. På hus fra 1970-tallet må det ofte store utskiftninger til, både panel og vinduer, ja alt det utvendige. For et bygg fra 1800-tallet kan det holde med å skrape og male, sier Morten Westvold Hjarnø.

Han er antikvarisk håndverker som holder kurs i faget, og jobber blant annet med å sette i stand den gamle Røhnegården i Hamar.

Plast forårsaker fort råte

Plastens inntog i husene, har ifølge Westvold Hjarnø gjort mye med råteproblemer og inneklima. Husene kan rett og slett bli for tette.

- En bør vite hva slags hus en har. En er mer utsatt for råte om en bruker plast i gamle hus. Grunnen er at gamle hus har vindspærre, ikke fuktspærre. I gamle hus vandrer all fuktighet inn og ut av veggen, og da puster huset selv, sier Morten.

Det er bra for lufta vi puster inn. Det blir mindre fuktighet som kan gi råte og mugg i veggen, og slik bedre inneklima. Nye hus er så tette at strømdrevne vifter må til for å sirkulere lufta.

- En har sett seg helt blind på det å spare på varmen, mener håndverkeren.

Isolasjon

Valg av isolasjonsmateriale har også noe å si for råte og varighet. Westvold Hjarnø er ikke glad i mineralull. Han synes den er for dårlig til å fordele fuktighet som kan ha trengt inn, noe som gir grobunn for råte. Morten bruker isolasjon laget av naturmaterialer som trefiber, lin eller

hamp.

- Det fordeler vannet mye bedre, slik at det tørker opp fort. Mye av det en får kjøpt av slik i dag er tilsatt salt, slik at insekter og mus ikke overlever i det, sier Morten.

Vurderte hvert bord

31-åringen startet som lærling på Maihaugen. Siden har han tilegnet seg kunnskap både via studier og fra de gamle håndverkerne.

- Før så håndverkerne på hvert bord og fant ut hvor det kunne brukes. Var det tettvekst, rett og uten kvister var det fint å bruke på slitelater som vinduer og gulv. Det gir slitestyrke og holder lenger, så er det brukt i huset, er det ingen grunn til å skifte det ut, sier han.

Han er en av bare en håndfull håndverkere som restaurerer på Hedmarken i dag.

- Kunnskapen er på vei bort, sier Morten Westvold Hjarnø.

Morten Westvold Hjarnø foretrekker isolasjon av blant annet trefiber, på grunn av varmeverdien, evnen til å tørke opp og hensynet til miljøet.

Behold de gamle vindene

Har du vinduer i huset som har stått i kanskje hundre år?

- Gamle vinduer er det ingen grunn til å bytte. De er laget i kvalitets-treverk. Før brukte man tettvokst ved, så på vedretningen og snudde de slik at margsidene vendte ut. Sola vil grave i treverket, men når den er kommet 3-4 millimeter nedi, så stopper det naturlig. Vinduene jeg har i huset mitt, er nærmere 100 år gamle. Det eneste jeg trenger er en kittbutt til 400 kroner og en liter linoljemaling til noen hundrelapper, så har jeg vinduer i 100 år til. Som regel er det rundt vinduene det er kaldt og trekkfullt, så hvis en dytter isolasjon rundt dem, blir det tett, sier Morten Westvold Hjarnø.

Selv om en kan bruke ei helg på å kitte og male gamle vinduer, slipper en unna kostnadene med kjøp av nye vinduer, listverk, utføring etc.

Levering av vinduer på gjenvinningsstasjonen

Vinduer fra 60-tallet og framover kan ha de farlige stoffene PCB eller klorparafiner i seg. Ta derfor kontakt med betjeningen hvis du leverer vinduer på gjenvinningsstasjonen, slik at vi får sjekket om de må sorteres som farlig avfall. Det er gratis for husholdningene å levere vinduer til oss.

Skift én stein i stedet for et helt tak

Har du skifer eller takstein, er det lite grunn til å skifte hele taket selv om noen steiner eller lekter begynner å bli dårlige.

- Skifer er det som har best varighet på tak. Det kan ligge i 100 år. Tegl varer fra 30 til 60 år. Det fine med skifer eller takstein, er at en bare trenger opp en gang i ny og ne for å legge de på plass, og så kan en ta en hovedomlegging og legge om igjen når det trengs, sier Morten Westvold Hjarnø.

Pustende maling

Maling skal i dag beskytte treverket mot fuktighet og solas slitasje. Det mest vanlige å bruke er alkyd- og akrylmaling som er basert på petroleum, det vil si olje hentet fra under jordoverflata. Den kan rett og slett bli for tett, ifølge Morten Westvold Hjarnø.

- Petroleumsmaling baserer seg på å holde fuktigheten ute. Men det er teoretisk umulig å holde vann ute. Malingen blir så tett at den holder vannet inne. Det går greit der det er utlufting bak, men ikke på gamle hus, sier han.

Morten sverger til ren linolje- eller komposisjonsmaling, slik som det var vanlig å bruke fram til ca. 1960-tallet.

- Treverket får puste med slik maling. Når det regner på veggen, tørker det fort opp. Dessuten har den ikke de giftstoffene som det er i petroleumsmaling, sier han.

Linoljemaling

Linoljemaling blir fortere matt enn den moderne malingen, men er minst like holdbar. Dessuten gjør den vedlikeholdet enklere, ifølge malermester Anne Louise GjØr. Hun har jobbet med å restaurere på malingsfronten i mange år, både på museer, garder og nå Røhnegården.

- Treverk trenger egentlig bare beskyttelse mot solas nedbrytning. Linolje slites ned over tid, men fargepigmentene sitter igjen og beskytter mot sola. Det holder å stryke over med linolje igjen for å få fram fargen, der den er brukt før. Moderne maling legges i tykkere lag. Den slites ikke ned slik som linoljemaling, og må derfor skrapes mer, sier hun.

Har en brukt moderne maling, anbefaler hun å ikke male over igjen før den er slitt ned. Males det for ofte, kan det bli for tett, og malingen kan flasse.

Gjør anslår at en trenger 1/3 av mengden med linolje kontra moderne maling.

Komposisjonsmaling

Komposisjonsmaling var tidligere brukt på låver og uthus, siden den var billig. Den lages av vann, mjøl (rug eller hvete), jernvitriol mot sopp, fargepigment og litt linolje. Årsaken til at låvene på Hedmarken er røde, er at det var lett å grave ut det pigmentet fra jordsmonnet her til malingen. I Sverige er komposisjonsmaling fortsatt vanlig å bruke. Malingen er matt og vil etter hvert smitte av. Både linolje- og komposisjonsmaling kan holde opp i både 10 og 20 år, avhengig av vær- og vindretning på veggen.

- Rens av takrenner og det å holde ugras unna husveggen, er også lurt å huske på for å ta vare på huset, sier Westvold Hjarnø.

Skal du vaske huset før maling, anbefaler GjØr å ikke bruke sterkere trykk enn fra hageslangen. Da unngår en fukt i treverket som kan gi avskalling og råte.

Fra innerst i skapet til fashion

Hvem skulle trodd at bestemors gamle laken og ei dressbukse kunne vandre sammen på catwalken? Med redesign og omsøm får klær nytt liv.

Klesskapet er fullt, men likevel har en ikke noe å ha på seg. Lyder det kjent? Du er ikke alene. Vi kjøper nesten dobbelt så mye klær nå som for 20 år siden. Haugen med tekstiler som kastes i Norge er på rundt 120 000 tonn i året.

Veronika Glitsch i Løten gjør mye for at haugen skal bli mindre. Hun er klesdesigner med eget merke, har laget flere kolleksjoner og deltatt på blant annet Oslo Fashion Week. Klærne syr hun av brukte plagg og tekstiler. Ei dressbukse og laken blir kjole. Ei herrejakk klippes i stykker og får damesnitt. En genser blir treningstøy til yoga. Da hun fikk barn, lagde hun en egen kolleksjon i redesign som gjorde det enkelt å amme.

- Det handler om å se muligheten i plaggene. Når en spretter opp og snur på dem, så ser en at det kan bli noe annet, sier hun.

Sy etter kroppen

Nå holder hun på med en doktorgrad innen kultur ved Høgskolen i Telemark, hvor klesdesign og varighet er sentralt. Det handler mye om snitt og passform. Det som blir våre favorittplagg, sitter som regel veldig bra på kroppen.

- Når en ser på gamle fotografier, ser en at klærne satt som støpt på folk. Klær ble sydd så de kunne justeres. Vi er ikke bortskjemt med målsøm i dag. Det eneste som er å få kjøpt av det i dag, er vel noen dressbukser hvor det er lagt til ekstra stoff så en kan sy de inn og ut bak. Kjennes klærne for store over for eksempel skuldre eller er for trange over bysten, havner de fort bakerst i skapet, sier Glitsch.

Når hun holder kurs, ser hun gleden deltakerne får når avlagte klær gjøres om til nye plagg som passer egen kropp og stil. Det er moro å lage noe sjøl, samtidig som klærnes bruksverdi øker. Slike plagg tar en vare på.

Håpet er at klesdesignerne også kan gjøre noe med klærnes varighet med små justeringer som justerbare sømmer, og kanskje flere passformer.

- En må legge til rette. Det kunne for

eksempel fulgt med et hefte som sier hvordan plagget kan justeres. Kan en det ikke selv, så har de fleste kanskje ei mor, søster eller venn som kan hjelpe, sier Veronika.

Interessen for redesign er god. Kurset hun underviser i ved høgskolen er populært.

- Det er et pluss, og kan være med å bevare skreddersømmen i Norge. I dag foregår søm, mønsterkonstruksjon og passform i Kina, hvor klærne sys. Det er synd om vi mister den kompetansen, sier hun.

Ei skjorte

Miljøvennlig livsstil

For Veronika har det vært et bevisst valg å sy kolleksjonene selv. Et alternativ hadde vært å få klærne produsert i Kina, og bruke tiden på kjøp, salg og administrasjon.

- Jeg vil heller ha gleden og friheten ved å skape noe selv, sier hun.

Veronika og mannen Ola Svensson prioriterer det å ta vare på miljøet, være kreative og skape noe som kan brukes, foran det å tjene masse penger.

- En trenger ikke kjøpe nye ting bare for at det skal være nytt, sier Ola.

Familien sparer mye på å se bruksmuligheter og tenke gjenbruk. Av en drivaksel har Ola smidd seg hoggjern. Et hengerfeste har blitt redskap å feste i ambolten, slik at han kunne smi ei serveringskanna i den japanske teknikken Mokume gane. Håndtaket på kanna er av treverk fra ei gammel redningsskøyte. Sønnen Emil har trolig Løtens vakreste kjelke (bilde), hvor meiene er et par gamle ski. Drillen fikk Ola til å fungere igjen ved hjelp av deler fra en annen som var på vei til dynga. Nysgjerrighet er en god egenskap.

- Jeg er ikke redd for å skru i stykker noe, og liker å vri og vende på det, sier han.

Internett er et nyttig verktøy i så måte.

- Youtube er kjempebra. Det bruker jeg ofte for å søke opp hvordan en kan reparere ting, forteller Ola.

Slik ordnet de seg grasklipper veldig billig ved å bytte knivblad og tennplugg på en som var kassert.

OMBRUKSTIPS:

Veronika og Ola lager tennbriketter selv ved hjelp av stearinstumper og sagflis:

- Vi smelter det i ei gammel gryte, og heller det ut på bakepapir. Så legges bakepapir over, og det kjevles ut, før det skjæres i terninger.

Ola lager redskapen han trenger til å smi med selv av for eksempel et hengerfeste, bilfjærer og harvtinder. Også serveringskanna han har smidd, har gjenbrukte materialer.

Ei skjorte til

Kurser i redesign

Tove Stang Karlsen på Nes lærer bort hvordan en kan sy om klær og tekstiler til nye plagg og vesker, og også hvordan klær som har fått en skade kan bli brukt om igjen med en ny vri.

Syr nye plagg av gamle

Laila Rindal fra Vallset redesigner og syr nye klær med alt fra brukte slips til pledd, skjorter og gensere. Hun lager også smykker av brukte knapper og lignende.

Andre: Zjinter på Nes og Sylvia Denais i Hamar kombinerer nye stoffer med gammelt i klærne de syr. Zjinter bruker blant annet strikkegensere, og Sylvia Denais gamle teltduker og seilduker.

1000 m² brukt i en hall

Gjenbrukshallen i Hamar er nok Hedmarkens største bruktbuikk. Folk står i kø utenfor når de åpner. – Vi bruker å si at det eneste vi ikke tar er fly og ubåter, sier Tom Røsberg.

Når dørene åpner kl. 12 på torsdager, spurter flere inn.

- Noen kan ha kikket på vinduene, og sett noe de vil ha. Vi hadde for eksempel ei rundt 100 år gammel barnevogn utstilt. Da vi åpnet, var det flere som løp om kapp for å få den, forteller daglig leder Tom Røsberg i Gjenbrukshallen.

Siden butikken åpnet for to år siden i det tidligere maskinverkstedet noen steinkast fra Maxi, har salget bare økt og økt. Da de i høst hadde en opprydning og solgte alt

i butikken for halv pris, solgte de for hele 90 000 kroner på de tre ukedagene de har åpnet.

Tar imot alt

Gjenbrukshallen tar imot alt av brukt, både klær, møbler, hvitevarer, tekstiler, kjøkkenting, boblebad, lamper, pynteting, komfyrer, dusjvegger, ja til og med en bil har de hatt i vareutvalget.

- Vi tar imot alt så lenge det er helt, rent og pent slik at det er salgbart. Det eneste vi ikke er så glad for er leksikon og slike gamle, store TV-er med kasse bak, sier Røsberg.

De har bil, slik at de kan hente varer.

Utvider lokalet

Området hvor varene er utstilt, er på 700 kvadratmeter. I tillegg kommer lager og plass til sortering og sjekking av at

elektriske ting fungerer. Likevel er det trangt. Over jul får de bedre plass når de overtar Teater Innlandets lokaler i enden av bygget.

Rundt 40 personer jobber i Gjenbrukshallen. Ingen får lønn, det vil si i kroner. Den sosiale biten er derimot stor. Det gir mening i å hjelpe andre.

- Hvis det er pensjonister eller andre som har lyst til å bidra, er det bare å ta kontakt med oss, sier Røsberg.

Gjenbrukshallen eies og drives av Norsk Luthersk Misjonssamband. Klær, leker og sko de ikke får solgt, sendes til hjelpetiltak i Øst-Europa. Overskuddet fra butikkdriften går til Norad-støttede tiltak og hjelpetiltak i utviklingsland innen skole, vann, helse, kvinners rettigheter og landbruk.

Mange bruktbuikker å velge blant

Det er mange bruktbuikker som har ukentlig åpent på Hedmarken.

Frelsesarmeen var tidlig ute med bruksalg. De holder fortsatt stand både i Hamar og Brumunddal. Kanskje er Loppebua Hamars eldste nålevende bruktbuikk?

- Jeg har vært her i 12 år, og det var utsalg før det også, forteller Grethe I. Eriksen i Loppebua.

I Hamar finnes også butikken Fønix som drives av Kirkens

Sosialtjeneste. I Stange finner en Loppebua i Meierigården. Den drives i kommunal regi. I Løten er det også flere utsalg og det samme gjelder Brumunddal.

På www.hias.no (se ombruk) ligger en oversikt over bruktbuikker vi har klart å finne. Hjelp oss gjerne med å oppdatere den.

Mine bruktfunn:

Fire i Gjenbrukshallen

Marianne Gamme, Hamar:
- Jeg har funnet ei veske og en kjole. Jeg synes veska var søt. Og nå har jeg julekjole. Her kan en finne små skatter. Det fine er at en kan legge det bort med god samvit-tighet når en kjøper brukt, eller levere det tilbake slik at andre kan få brukt det.

Knut Nordby, Hamar
- Alle skoa jeg har hjemme er kjøpt brukt. På Gjenbrukshallen får en de for 40 kroner, mens de kan koste 1500 nye. Det har jeg spart veldig mye på. Nå fant jeg slike skotørkere som ble brukt da jeg var liten. Disse skal jeg ta med til Bulgaria og gi de bort, der de vil være sårt trengt.

Anette Kjelstad, Hamar
- Jeg er innom her kanskje en gang i uka, og har funnet mye. Blant annet har jeg byttet ut de mørke møblene hjemme til lyse som er malt, og alt er kjøpt her. Denne lampa kan fint brukes om en tar av det nederste. En får mye bra ved å kjøpe brukt til en billig penge.

Vilhelm Lund, Ottestad
- Jeg har funnet en pen karaffel til en rimelig penge. Den er sikkert 100 år gammel. Og noen gamle kart over mjøsområdet til en tier som det er morsamt å studere. En ser for eksempel hvor vegene var før. Også har jeg funnet ei Vesaas-bok fra 1931, 2. opplaget.

Mangeårig brukthjelp fra Moelv til Baltikum

Elisabet Bekkevold (f.v.), Therese Sørli, Margrethe Nyseth og Elin Kleiven pakker tøy for forsendelse til Øst-Europa.

Fra butikken Ting og tøy i Moelv, legger klær, sko, leker og kjøkkenting ut på tur. Flere trailerlass går til hjelpearbeid i Baltikum.

- Hver uke sender vi et lass til Gjøvik, hvor det så går videre til øst-europeiske land, forteller Elisabet Bekkevold.

Hun er daglig leder for butikken i Moelv, og en av rundt 30 som jobber frivillig for å formidle brukbare ting videre. Det har blitt mengder. Butikken har holdt stand i Moelv siden 1997. I 2012 flyttet de til nye lokaler. Nå har møbler, klær, bøker og kjøkkenting fått hver sin etasje. Ei pelskåpe møter en i døra da Hias er på besøk. En fin, blå selskapskjole trekkes opp av posene som nylig kom inn. Et område er viet sortering og pakking. En del av det de får inn selges i Moelv, resten sendes videre.

Stiftelsen «Ny start i Øst» står bak Ting og tøy. Det er en tverrkirkelig stiftelse med hovedkontor i Gjøvik. Overskudd av butikkdriften går til hjelpesendingene og sosiale og menighetsbyggende prosjekter i Øst-Europa, og også Afrika og Asia.

Rengjør og smør sykkelen

Jord og sand sliter ned sykkelens drivdeler. Vask og smør den jevnlig, så holder den lenger. En kommer langt med en avlagt oppvask- og dobørste, oppvaskmiddel og fyller av utslitt tøy til rengjøring. Trenger du avfetting, velg et svanemerket middel så færrest mulig miljøgifter kommer ut i naturen.

Skomakeren får skoa på beina igjen

Shoppetips

Kjøp kvalitet i stedet for mengder. Det sparer både du og miljøet på i lengden

Ødelagt hæl, søm, glidelås eller hull på skoen er ikke noe problem. Skomaker Marit Murud har i 28 år fått hedmarkingenes skotøy oppe å gå igjen.

Skoparene står på rekke og rad i ei hylle i en kjeller bak Hamars nye kulturhus. Noen har fått ny såle, andre ny hæl. Atter andre har fått ny glidelås, blitt bøtt eller utvidet slik at de sitter bedre på foten. Sko får lengre levetid når de havner i hendene på Marit Murud. Det er ikke rent få opp gjennom årene.

Hun reparerer alt fra skinn- til tøysko. Pågangen er stor, og alle generasjoner bruker skomakeren. Det på tross av at skosalget er stort.

- Det lønner seg ennå å reparere, sier hun.

Hun startet som skomaker for 28 år siden i Basarbygningen ved torget i Hamar. Der drev hun virksomheten sin fram til høsten 2012 da hun måtte flytte. I dag holder hun til sammen med en salmaker og ei sydame i lokalet bak kulturhuset.

Hun holder åpent fra mandag til lørdag, hele året. Sommer- eller juleferie har hun aldri hatt. Men ei langhelg fri blir det.

- Jeg liker å jobbe, sier Marit.

Nå er hun pensjonist, men har ikke tenkt å gi seg for det.

- Så lenge jeg er frisk, vil jeg fortsette, sier hun.

Det gjør at flere par sko kan brukes til de er utslitt, til glede for både eier og miljøet.

Syr klærne for deg

Har glidelåsen røket i jakka, eller bukse blitt for trang eller lang? Kanskje kjenner du noen med symaskin og kunnskap til å ordne det. Hvis ikke, kan ei sydame være redningen.

Sissel Kjølibråten liker å sy. Det resulterte i at hun for to år siden like godt startet på heltid med å reparere og fikse klær.

- Det er behov for at noen steller klærne, så de ikke kastes, sier hun.

Mens det for 50 år siden var en selvfølge å sy opp bukse, eller ordne ei rift sjøl, er det mange som trenger hjelp til slike ting i dag. Sissel har utstyret til å sy det meste.

- Det går mye i grovre plagg som skinnjakker, boblejakker og dongeri. Men jeg syr også andre plagg, forteller hun.

Bunad er omtrent det eneste hun ikke vil gi seg i kast med. Sissel holder til sammen med skomakeren og salmakeren bak Kulturhuset i Hamar. Lokalet ligger noen steinkast fra kirka. Det var en forlover i et bryllup glad for. Sydamen ble nemlig redningen da hektene i kjolen røk like før vielsen.

Byggevarer, - det er Bruk omatt

Dører, skap, fliser, vinduer, vasker, tak- og murstein, kjøkken- og badersinnredninger. Hos Bruk Omatt i Ottestad får en både levert og kjøpt brukte byggevarer.

Noen skal ha ei dør til hytta. Andre er på jakt etter ei skapdør som kan erstatte den ødelagte. Du finner ikke nødvendigvis mange like dører på Bruk Omatt, men kanskje er det ei med akkurat rette størrelsen.

- Det starta med dører, vinduer og byggevarer i år 2000. Nå tar vi også møbler og vasker, forteller Istvan Csisar i Ottestad Rotary Klub.

Rotary er en av organisasjonene som jobber dugnad i brukbutikken, sammen med Lions Club Ottestad og Hamar Curling. Utsalget er åpent hver onsdag ettermiddag i 1,5 time og første lørdagen i måneden.

En kar kommer inn døra med ei dør da Hias er på besøk. Terje Breirem fra Vallset har skiftet ytterdør og fått nytt inngangsparti.

- Jeg fikk tips fra snekkerne om at jeg fikk levert den gamle her, sier han.

Nøkler og dørhammer får neste bruker med. Den blir nok ikke stående lenge i kjelleren i bygget på gamle Åkershagan.

- Ytterdører er mangelvare hos oss. De går fort. Det gjør også kjøkkeninnredninger. På våren selger vi mange dører og vinduer. Da skal folk bygge for eksempel garasjer og hytte, forteller Csisar.

- Det er bestandig noen som har bruk for det vi får inn. Det gjelder bare å finne det rette, sier Arvid Magnor i Rotary, og gir en hjelpende hånd med ytterdøra som Breirem kommer med.

- Jeg synes Bruk Omatt er veldig bra. Det kastes alt for mye brukbart i dag, sier Breirem.

Bruk Omatt administreres av Ottestad Frivilligsentral. Bruktsalget tar kun inn fullt brukbare byggematerialer, og da i åpningstida. De kan hjelpe til med henting hos f. eks eldre uten bil. Frivilligsentralen har også bruktsalg av mindre ting, som kjøkkenting, på Kjonerudtunet.

Fant blå fliser

Kristin Gaustad fra Moelv har kjøpt seg hus fra 50-tallet. Hun besøkte Bruk Omatt for første gang i jakten på ei blyglassdør med farget vindu. Hun hadde ikke hellet med seg denne gangen. Men hun kom over noe annet.

- Jeg har funnet noen blå fliser som kan støpes inn i hellene i hagen.

Jakten på skapdøra

Liv og Jonny Støtterud fra Vallset er av og til innom Bruk Omatt. Denne gangen var det på utkikk etter skapdør til en gang.

- Vi har kjøpt et komplett badeskap her til 200 kroner som så nesten ubrukt ut. Skulle en kjøpt det på Ikea, hadde det kostet 800 kroner. Bruk Omatt synes vi er helt ålreit. Det er fælt hvor mye som kastes i dag.

Sparte 800 kroner

Arnold Elgenes fra Sandvika er på utkikk etter ei trefyllingsdør til doen på hytta.

- Jeg var på butikken i dag og så på ny dør. Den kostet 998 kroner. Her kan jeg få ei til 200 kroner, så det er en brukbar løsning. Slike bruktsalg som dette er kjempeflott. Det gir mange muligheter, og en må ikke ha nytt.

Dette kortet gir deg fri tilgang på 44 millioner bøker

Hvorfor bruke penger og hylleplass på bøker, blader og film når det kan lånes gratis? Mye har skjedd på biblioteket de siste årene.

- Vi har mye skog her, sier Mette Westgaard.

Biblioteksjefen i Ringsaker sikter til alle bøkene rundt henne. Det er ikke rent få av dem. Bøker lages av papir. Papir lages av trær. Jo flere bøker som kan gjenbrukes, jo færre trær trenger hogges og kjøres til papirfabrikken og videre til butikken. Biblioteket er kanskje Norges eldste nålevende institusjon for ombruk. Både papiret, men ikke minst alt som står i bøkene, kan brukes igjen og igjen. Slik får vi hyggelige opplevelser og blir klokere, samtidig som miljøet tas vare på.

- Den som fant på dette, var fryktelig smart, sier Westgaard.

Noen bøker lånes bare noen få ganger. Andre kan leses kanskje 100 ganger før de til slutt er så gamle og slitte at de permitteres.

Låne fra hele landet

Det er slutt på tida da en fikk siste frist for innlevering stemplet på en papirlapp. I dag får en

utlevert et nasjonalt lånekort i plast som registreres maskinelt. Det gir gratis tilgang til ikke bare bøkene på biblioteket du besøker, men hele landet, og Sverige og Danmark attpå.

- En kan bestille bøker som for eksempel biblioteket i Tromsø har, og få det hit til Brumunddal. En kan også låne bøker på ett bibliotek og levere de igjen på et helt annet i Norge. Det kjører biler rundt og henter, og bibliotekene spleiser på transporten, forteller Mette.

Inntil tre måneders lån

På bibliotekenes nettside kan alle med lånekort logge seg inn og bestille bøker. Der kan en i tillegg se hva som finnes, få varsel om innlevering og forlenge lånetida. Bøker kan normalt lånes for en måned av gangen. Hvis ingen andre har satt seg opp på venteliste, kan en forlenge lånetida med en måned to ganger til. Går en utover fristen, må en betale gebyr.

- Om en ikke vil lese for eksempel Politiet av Nesbø, som er veldig populær nå, får en bøkene med en gang. Men skal en lese noe som mange andre vil lese samtidig, må en regne med ventetid, sier Mette, før en kollega av henne legger til:

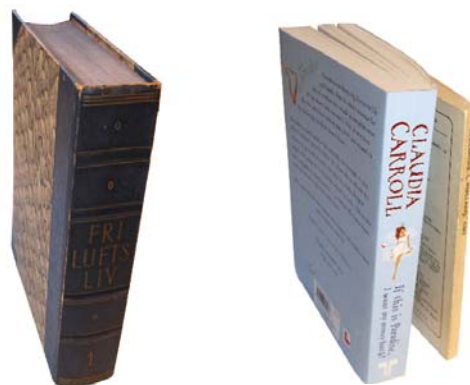

Mette Westgaard på biblioteket deler ut lånekort til alle som vil ha.

Tar imot brukte bøker

Mange loppemarkeder og brukthandlere tar imot bøker, blader og tegneserier som er hele og pene. Det finnes egne bruktbokutsalgsom for eksempel Bokhuset i Hamar og Bokloftet i Løten. Spør dem på forhånd om bøkene du har kan være aktuelle. Leksikon er få interessert i.

Sorteringstips

Bøker som er innbundet med stiv perm sorteres som restavfall. En kan eventuelt fjerne innbindingen, og kaste innmaten som papir.

Pocketbøker sorteres som papir.

- Det finnes jo masse annet som kan være like spennende å lese imens, så det er bare å spørre oss som jobber her.

I Brumunddal har de også filmer, blader og lydbøker for utlån. Avisene kan bare leses på biblioteket. Det er både sofaer og egne leserom på biblioteket.

Biblioteker på Hedmarken

I dag er det bibliotek i: Moelv, Brumunddal, Brøttum, Mesnali, Hamar, Ridabu, Stange, Løten.

Mange av bibliotekene har åpent ettermiddagene. Se åpningstider på kommunens hjemmeside.

Videregående skoler og høyskolene har også bibliotek.

Visste du at:

- Du kan forlenge lånetida og få varsel via internett?
- Du kan levere inn igjen bøkene på et helt annet bibliotek enn du lånte dem på?
- Du kan gå inn på et hvilket som helst bibliotek og låne bøker fra hele Norge?
- Du kan sitte hjemme og søke opp bøker og se om biblioteket har de inne på internett?
- Nasjonalbiblioteket er i ferd med å digitalisere bøker av norske forfattere. På www.nb.no kan en lese hele bøker via nettet.

Hvordan kan en reparere, fikse og redesigne? Biblioteket har godt utvalg av både bøker og blader du kan låne.

Reparert hvitevarer i 29 år

Skulle vaskemaskina, kjøleskapet eller for eksempel støvsugeren ta kvelden, er ikke nødvendigvis gjenvinningsstasjonen neste stopp.

Det finnes noen som kan reparere hvitevarene for deg. Rune Helmersen i Løten har holdt på siden 1984. Det har skjedd mye med maskinene siden den gang. Mange husker kanskje Turnamat-maskinene. I disse maskinene skjedde hele vaskeprosessen mekanisk.

- Nå er det fullt elektronisk, sier Rune.

Helmersen hvitevareservice reparerer alle typer hvitevarer som vask, tørk, mikro, kjøl, frys og støvsugere. De har mest å gjøre med maskiner hvor vann er involvert, såkalte våte produkter.

- Vi bytter mange slitte deler som pumper og børster, forteller Helmersen.

Rune (t.v.) og Ola Helmersen er noen av de som reparer hvitevarer på Hedmarken.

Mange av reparasjonene går på leverandørens garanti, andre må kunden betale for selv. Hva lønner seg å reparere? Det er ikke godt å si på forhånd.

- Tømmer ikke maskina fordi for eksempel et fremmedlegeme har satt seg fast i pumpe eller avløp, er det ingen enorm kostnad, sier Helmersen.

Forlenger reparasjonen maskinas levetid med flere år, er den verdt det. Men det avhenger også av hvor mye maskina har kostet i innkjøp. Det er det samme med hvitevarer som med andre dyre ting; kvalitet og varighet koster som regel mer.

- Stemmer det at dagens maskiner er dårligere enn de gamle?

- Dagens maskiner er nøyere enn de mekaniske på temperatur, hastighet og vannmengde. Vanligvis er de like gode, men årsaken til at en tror de ryker forttere, er at en vasker mer i dag. Mens en familie på 4-5 personer for 10-15 år siden vasket tre ganger i uka, vasker de som regel en gang per dag nå. Mange bruker ikke klærne mer enn en gang før vask. Men maskinene varer 8-10 år, sier Rune.

Helmersen Hvitevareservice har nok av oppdrag. Runes sønn Ola fikk også fagbrevet som elektroreparatør for noen år siden. Siden har de begge jobbet i firmaet.

Som regel reiser de hjem til folk for å reparere. De dekker Hedmarken og Elverum attpå. Andre som reparerer hvitevarer på Hedmarken, er for eksempel Servicesenteret i Hamar.

Reparere eller ikke?

For hvitevarer som kostet mer enn 1000 kroner i innkjøp, er reparasjon lurt å vurdere. Sjekk ut hva slags garanti og regler som fulgte varen. For dyre varer som er ment å vare mer enn to år gjelder:

- Reklamasjon/garanti varer fra 0 til 2 år
- Fra 3 til 5 år dekker reklamasjonen deler som er ventet å vare
- Etter 5 år må du dekke reparasjonen sjøl
- Du må regne med å betale hele reparasjonen sjøl, hvis du er skyld i at maskinen har gått i stykker

Når maskina er død

Brukte hvitevarer kan leveres gratis på gjenvinningsstasjonen eller til butikker som selger tilsvarende vare.

Planer om en kretsløpspark på Hedmarken

Gjenvinningsstasjonen på Stavsberg i Hamar har med årene blitt alt for liten i forhold til besøket der. Vi ser også at mye av det vi får inn, er i så god stand at det kan brukes om att.

Ombrukscontainerne vi har er ikke store nok til å huse alt som kan brukes på nytt. Det kreves nemlig mye areal og system for å drive med brukt.

Et besøk i Gøteborg ga oss en ide. De

har en Kretsløpspark hvor en på samme område får levert ting som både kan restaureres, repareres eller selges som de er, i tillegg til at det er en vanlig gjenvinningsstasjon. Kafe er det også på området. Mye av det drives kommunalt og noe drives av private aktører.

Hias har sikret seg et område på Gålåsholmen hvor den gamle søppelfyllinga til Hamar er. Der vurderes det nå

om noen av ideene fra Sverige kan brukes. Hva, hvem og hvordan det skal være, er vi i tenkeboksen med. Erfaring viser at det vil ta noen år før noe kan tas i bruk.

Inntil vi får konkretisert planene, anbefaler vi deg å levere brukbare ting til distriktes mange ombrukere. Gå inn på www.hias.no og se oversikten som ligger der.

Gi bort opplevelser og tid

Synes du det er vanskelig å finne på gaver? Mange blir like glade for å få en opplevelse og tid sammen, som en ny ting. Det kan gi gode minner, og er bra for miljøet også.

Mens gleden over en ny duppeditt går over etter noen år, gir opplevelser varige minner. Da sørger en også for at avfallshaugen blir mindre, og jordas råstoffer varer lenger til glede for både oss og kommende generasjoner. Har du ideer vi har hentet fra blant annet Grønn Hverdag:

A - Aketur, Abonnement, Ansiktsmassasje

B - Barhyttetur, Bowlingkveld, Blomstervanning, Barnevakt, Byvandring, Bikkjelufting, Busskrekkkurs, Bilmekking, Besøk, Beskjæring, Badmintonturnering

C - CD med ilagt felles lytting, Cowboy-lek, Cruise på Mjøsa

D - Diskotekkveld, Datakurs, Drømmedag, Dukketeater, Dessert, Dansetimer, Dikt, Dugnadshjelp, Dugurd

E - Eplekake, Eventyrstund, Egne eventyr skrevet ned, Egentid

F - Fuglemat, Fuglekasse, Fuglebrett, Fjelltur, Fottur, Fotmassasje, Fisketur, Fotballkamp, Fjellklating, Fest, Flerkulturell kveld, Folke-danskurs, Fotoalbum med kopier av gamle fotografier, Fortellinger

G - Gulvask, Gulrotkake, Guttetur, Gourmetmiddag, Grøfterydding, Gravehjelp, Grusing, Gulv-lakkering, Gavekort på tjenester, Gardiner (syng, vasking, stryking), Galleritur, Gårdsferie

H - Hekketrimming, Hundepass, Hopprenn, Håndballturnering, Hjelp, Hjemmelagde ting, Historie-fortelling, Hyttetur, Huletur, Husvask, Hjulbytte, Handlehjelp, Håndverkshjelp

I - Iglobyggning - med eller uten overnatting, Internethjelp, Isbading, Isklatring, Improvisasjonskveld, Indianerleir - lek og bygging, Innkjøpshjelp, Instrument med læring, Isfiske

J - Ja-dag, Jentetur, Jule-selskap, Julefrokost, Julemid-dag, Juledekorasjon, Julekos, Jazzkonsert

K - Konsulenthjelp, Klø på ryggen- tid, Karaokekveld, Kinobilletter, Konsertbilletter, Kurs, Kane-fart, Kake, Krydderurter, Karameller(hjemmelagde), Klemmekort, Keramikk (hjemmelaget), Kirkebesøk, Kunstutstilling

L - Lekedag, Ludoturnering, Luking, Lysking, Lompe-baking, Lyrikk, Lovord, Lesestund, Lørdagskos, Loftstrydding, Lunsj

M - Museumstur, Middag, Massasje, Mat, Monopolkveld, Magedanskurs, Maling, Mørkegjemsel, Malekurs, Metallpussing, Meiseboller

N - Naturopplevelser, Nattevandring, Nattevak, Nakenbading, Nærhet, Nisse (hjemmelagd)

Økonomitips

Det er mange penger spart på å unngå impulsshopping. Spør deg selv: - Har jeg egentlig bruk for det?

O - Opplevelser, Oppdagelsesturn, Oljemalingskurs, Oppussing, Oppvaskhjelp, Oljemassasje, Oppskrifter (gjerne sammen med smaksprøver eller spesielle krydder/smaker som skal i), Operabilletter

P - Party, Pinnebrød, Planting, Puslespillkveld, Pizzalaging, Pepperkakelaging, Peiskos, Pass av pus

Q - Quiz-kveld

R - Regnehjelp, Reparasjon, Raking, Ros, Radiolytting, Restaurantbesøk, Ridetimer, Rydding, Rusletur, Rapkonsert

S - Stryking, Snøborgbygging, Snøhuletur, Skitur, Seiltur, Sopptur, Svømme-halltur, Sykkeltur, Sparktur, Skøytetur, Skogstur, Støvtørking, Syhjelp, Snømåking, Syltetøy-laging, Spillekveld, Spilletimer, Stillhet, Sang (laget og/eller framført)

T - Tegning, Terapi, Tid, Tøybleier, Tubatimer, Trommetimer, Togtur, Tangokurs, Trolldeig-figurer, Telttur, Tøysetimer, Togaparty, Teaterbilletter

U - Ullsokker (hjemmestrikkede), Ullgenser, U-hjelpsbidrag, Ukeskort, Uteleking

V - Vinterlek, Vikingfest, Vask, Vindusvask, Vedkapping

W - Walkie-talkie av blikkbokser, Webside, Weekendtur, Wigwamlaging

X - Xylofon-kurs/timer

Y - Yatzy-kveld, Yoga-timer

Z - Zoo-besøk, Zzzzove-tid

Æ - Ærend

Ø - Ømhet, Øvelseskjøring, Øl (hjemmelagd), Ørevarmere (hjemmestrikkede), Ørret (selvfisket)

Å - Årskort, Årsabonnement

Klesbytteball!

De klærne du er lei, kan glede andre. Hvorfor ikke bytte klær med venner? Eller gjøre som de gjorde på Ring i Ringsaker – ha et klesbytteball?

På lokalet Borgen nord for Moelv var det liv og røre en søndag på våren i år.

- Se denne fine veska.
- Den toppen er jo helt deg.

Klær og accessories var utstilt på stativer og bord. Det var alt fra dyre og

fine merkeplagg til hverdagsplagg fra Hennes. Bomkjøp, eller noe en hadde gått lei, fikk nye eiere og ble til skatter for andre. Og ikke minst til glede for mang ei lommebok.

Det startet med noen venninner som kom sammen i lokalet for å bytte klær et halvår før. Det ble så stor suksess, at de laget en åpen invitasjon til alle neste gang. Et mål var å lage liv og røre i forsamlingslokalet, forteller Linda Sønsteby, en av initiativtakerne.

Lag byttekveld med dine venner

Har du noe som ikke brukes lenger og kan gis bort? Lag en hyggelig og sosial byttekveld sammen med noen du kjenner.

En kan f. eks invitere noen hjem til seg, eller møtes et sted. Alt kan byttes; klær, sportsutstyr, bøker, spill, leker etc.

Det er lurt å gjøre avtale på forhånd om hva som skal byttes, og hvor mye. Ha eventuelt loddtrekning om det fineste.

Er det ting du ønsker å ha litt penger igjen for, selg det heller utenom vennekretsen enn på en byttekveld. På byttekvelder skal en være raus, og glede seg over at ting kan kom til nytte videre, i stedet for å sko seg på venners raushet.

Hvor kan du gi bort brukt?

- Venner og familie/byttekveld
- Garasjesalg
- Loppemarked
- Bruktbutikker
- Internett (huskelappen.no, finn.no, ulike Facebookgrupper)
- Annonser i aviser (Huskelappen med flere)

Med tida håper Hias å også kunne formidle mer brukt enn dagens tilbud med ombrukscontainerne på gjenvinningsstasjonene (se s. 18).

Se oversikten over ombrukere på www.hias.no

FAU-støtte til annonsering

Tenker foreldreutvalget ved din skole å arrangere bruksalg/byttedag på skolen? Hias gir støtte til to årlige fellesannonseringer for dette. Ta kontakt med oss for mer informasjon.

Takk

for at du **reparerer** og leverer tingene dine til **ombruk!**

Jo lengre ting lever, jo lenger varer jordklodens råstoffer, til glede for både barna våre og oss selv

 hias -sammen om et bedre miljø

Postboks 4065 • 2306 Hamar • tlf: 62 54 37 00